

Gadegaard

"Gadegaard" i Venøby

Denne ejendom som lagde i svinget til Venøby, kan jeg ikke undlade at omtale da jeg fra dette sted har rod.

Min tipoldefar Jens Riis Pedersen kom omkring 30-års alderen i 1832 til "Sønderskov" fra Flynder. På "Sønderskov" gifter han sig samme år med [enken Eva Marie](#).

Eva Marie havde to børn fra sit første ægteskab. Ved generationsskifte af "Sønderskov" får år herefter, til en af de to børn, køber og flytter Eva Marie og Jens Riis til "Gadegaard" i Venøby.

Ved flytning til "Gadegaard" beholdt de Mads Boesgaards ejendom, det nuværende "Sønderriis" - som da var tilhørende "Sønderskov".

Til "Gadegaard" var der i forvejen tilhørende jordarealer fra hele det nuværende "Nørreriis". Således ejede Jens Riis Pedersen nu de fleste jordarealer tværs over en stor del af midt Venø. Da bygninger med stuehus på Gadegaard var ret trange, var tanken at opføre nyt stuehus i 1838-39, men på grund af stormfloden i 1839 blev det udsat et par år.

I Gadegaard bliver Jens Riis enkemand i 1848. Der var ingen børn i dette ægteskab. Jens Riis gifter sig igen i 1852 med Else Madsdatter fra "Nørskov". Else får i medgift fra "Nørskov" et større hedeareal. Dette formodes at være de hede og skovarealer tværs over Venø, mellem "Borbjerggaard" og "Nørskov", som senere og ligeligt bliver opdelt mellem "Nørreriis" og "Sønderriis".

Da Else aldrig rigtig følte sig tilpas med at bo i det forblæste Venøby, ligesom hun ved overtro følte sig utryk til "Gadegaards" tidligere ejers hustru, for, at denne ville hende noget ondt. Derfor opførte de et nyt ejendom "Nygaard" ved den mere rolige østfjord. Den nyopførte stuehus til "Gadegaard" blev herfor nedtaget og opført på "Nygaard". Ligeledes var en del af udbygninger bleven nedtaget og opført på Mads Boesgaards gård. Parret fik fire børn, hvoraf de to døde i en ung alder, og de to overlevende sønner hjælper til ved hjemmets forefaldende arbejde.

Jens Riis Pedersen dør i 1863. Else tilskøder herefter alt jord og hedeparcel ligeligt imellem de to sønner, som herefter kalder deres to ejendomme Nygaard og Mads Boesgaards ejendom, for henholdsvis "Nørreriis" og "Sønderriis"

Se Nørreriis: [Klik her](#) Se Sønderriis: [Klik her](#)

Den ene søn Peder Kristian Jensen, overtager "Nørreriis" - hvor han gifter sig med Birtheline Sørensen, fra Næstved. Dette par bliver foregangsmænd for træplantning på Venø i 1889. Ægteskabet var barnløst. Se Egeriis: [Klik her](#)

Den anden søn Mads Peder Jensen, med tilnavnet Sønderriis, får på "Sønderriis" en stor børneflokk, hvoraf efterkommere er mine forfædre. Mads Peter Jensen Sønderriis mageskifter omkring 1900-tallet, "Sønderriis" med "Kongensgaard" i Nr. Nissum.

Da stuehus og en del af øvrige bygninger på "Gadegaard" nu var flyttet til "Nørreriis" og "Sønderriis", bliver "Gadegaard" herefter nedlagt, med kun et mindre jord tilliggende omkring de resterende bygninger, som nu senere igen, er bleven sommerhusområde.

Else Riis Pedersen blev 87 år gammel og dør i 1902, på "Sønderriis" hvor hun havde ophold på sine ældre dage.

Uden Else Riis hendes åbenhed og fortælleevne over Venøs fortid, samt hendes søn, min oldefar Mads Peter Jensen Sønderriis, sin nedskrivelse heraf, havde der ingen muligheder været for at kunne fuldføre min tidligere beskrivelse af: "Et folkefærd kom til Venø".

Gravsteder for Jens Riis Pedersen og Else Riis Pedersen, er endnu at finde på sydsiden af Venø kirke hvorpå er sat jernkors.

Over Jens Riis Pedersens liv, virke og gøremål, er denne nøje beskrevet ved min tidligere beskrivelse af "Et folkefærd kommer til Venø"

Siden Jens Riis Pedersen i 1832 kom til Venø, og til skrivende stund i år 2000, har jeg igennem alle de år haft pårørende og slægter boende på Venø.

En fremmed kommer til "Gadegaard"

Under rejse- og høstgilde af nyt stuehus til "Gadegaard" omkring 1840, kommer der fra fastlandet og ind ad køkkendøren en uventet kvinde. Hun er fra Flynder egnen og kom bærende med et spædbarn i favnen.

Kvinden kom for at tale med Eva Marie, for ved gråd at berette hende sit barns fødsel og hvortil Eva Maries søn af første ægteskab, udenfor eget ægteskab var fader til, ligesom han nu også var død og lagt på bære. Herfor kunne kvinden ikke med sin eksistens opfylde barnets tarv fremover.

Kort efter barnets fødsel i Flynder, var kvinden i Flynder af en søster til Jens Riis, Mette Marie, bleven opfordret om, at rejse over til Jens Riis på Venø, for om muligt her at få hjælp, da han var en god mand.

Eva Marie var i første omgang afvisende for budskabet. Men da Jens Riis så havde givet kvinden og barnet mad og husly for natten over, var der her ved næste dags morgen, enighed om, at Eva Marie beholdt barnet som fik navnet: Marie Dorthea Jensen.

Marie Dorthea Jensen blev hos Eva Marie og Jens Riis optaget som steddatter, og var hos dem, indtil hun bliver gift med fisker [Søren Clemmensen](#). Det menes ikke hun har boet andre steder end på Venø, hvor hun blev over 80 år gammel.

Om fisker Søren Clemmensen, hvoraf var efterkommere på Venø i mange år, er han sammen med sin fiskekolleger [Peter Normann](#), i litteraturen bleven det kendte billede af to gamle Venø fisker i deres karakteristiske fiskerbeklædning. [Klik her](#)

"Sønderriis" - "Nørreriis" og "Egeriis"

Uden større omtale af de ejendomme, som før nævnt er beskrevet over andre beskrivelser, vil jeg herfor kun omtale dem ved given indblik i tidernes slægts- og ejerforhold herved, og nævner det som sådan:

Sønderriis"

Mads Peter Jensen Sønderriis bliver tilskødet "Sønderriis" i 1880. Han gifter sig med tjenestepige Maren Galsgaard, som vistnok var tjenestepige i præsteboligen på Venø. De får på "Sønderriis" 8 børn.

I 1904 mageskiftes "Sønderriis" med "[Kongensgård](#)" i Nr. Nissum, som da ejedes af: O. Futtrup

Efter nogle år indtil 1932-33 har "Sønderriis" haft skiftende ejer, men bliver da og indtil 1945, købt tilbage til slægten af Peder Møller Sønderriis fra Nr. Nissum. Peder Møller Sønderriis er barnebarn af Mads Peter Jensen Sønderriis.

"Sønderriis" har ikke siden 1945 være på slægtens hænder.

"Nørreriis"

Denne bliver få år efter Jens Riis Pedersens død i 1863, tilskødet den yngste søn Peder Kristian Staunstrup Jensen. Han gifter sig med tjenestepige i præsteboligen, BIRTHELINE Sørensen, som var fra Næstved. Dette par var barnløse.

Det blev så dette par som i samvær med hedeselskabet og E. Dalgas påbegyndte træplantning på Venø i 1889. Før den tid var der kun to træer på Venø. Ligeledes var dette par i flere henseende foregangs-mænd ved andre lokale og officielle anliggende på Venø,.

Peder Kristian Staunstrup Jensen blev for sin flid hædret med dane-brogsorden. Ligeledes er de begge senere for deres læ plantnings mission hædret ved mindsten i Kongenshus mindepark.

Forinden de forlod "Nørreriis" havde de bygget aftægtsboligen "Egeriis" som de flyttede til i 1918, hvor de da sælger "Nørreriis" til en broderdatter og svigersøn af Peder Kristian Staunstrup Jensen: [Marie](#) og [Anders Houmøller Vestergaard](#).

Marie og Anders Houmøller Vestergaard kom hertil fra ejendommen "Rydbjerggaard" - Hofmansfeld ved Vandel, hvortil de da kom i 1914, fra "[Ll. Torngaard](#)" i Nr. Nissum, som de besad fra deres giftemål i 1908 efter Anders sin fader, [Peder Jensen Westergaard](#),

I Nr. Nissum får de deres første barn Dorthea, i 1910. Hun bliver så min mor i 1934.

På "Nørreriis" får de sønnen [Jens Riis Vestergård](#) i 1919, som emigrere til Canada i 1957. Han var alle sine dage ugift.

Anders Houmøller Vestergaard er søn af friskolelærer Peder Jensen Westergaard, som oprettede den første friskole, med Grundtvigsk livssyn, i "Ll. Torngaard" Nr. Nissum 1874. Anders H. Vestergaard er den femte af en søskendeflok på ni, hvoraf flere emigrerede til Argentina, USA og Canada, før og efter århundredskifte ved 1900. Samtlige ved denne børneflokk, har alle været opsøgende efter nye og spændende udfordringer, men som ikke ved alle tilfælde blev nogen dans på roser for dem. Deres livshistorie er selvfortællende over et større efterladt brevsamling, som er meget interessant med god stof til eftertanke.

På "Nørreriis" dør Anders H. Vestergaard i 1941. Marie Vestergaard driver "Nørreriis" med hjælp fra sønnen Jens Riis, som overtager gården omkring 1949, men sælger den igen i 1957, hvor han da emigrere til Canada og dør her i 1998.

[Marie Vestergaard](#) køber efter salget af "Nørreriis" en hus i Venøby, hvori hun bor i nogle år før hun kommer på plejehjem i Tvis, hvor hun dør i 1974, 90 år gammel.

Efter Marie Vestergaards død, overtager mine forældre Dorthea og Hans Østergaard Jensen huset i Venø by og flytter hertil. Her dør min mor i 1984. Far er endnu levende og bor heri, i året 2000, 95 år gammel.

Med dette, er ringen til mine forfædre fra "Gadegaard" sluttet.

"Egeriis"

[Birtheline og Peder Kristian Staunstrup Jensen](#), lod opføre aftægtsboligen "Egeriis" på et fraskilt jordareal fra "Nørreriis" på Flebjerg bakke, vest for kirkevejen og nord for kirken. Jeg ved ikke hvor stor det jordareal var, men der var et par tønder land opdyrket jord, syd og nord for huset. Ligeledes var der mod vest et skovareal, ligesom der her og nedenfor i kæret, mod nord var et mindre jordlod. Kæret var som de øvrige jordarealer, i tidernes morgen bleven ligeligt fordelt med et lod til hver af ejendommene. Kæret blev i dagligtale kaldt for "Æ Kjar"

Peder Kristian husker jeg ikke, da han var død ved min fødsel. Men Birtheline som dør omkring 1942, husker jeg som en mindre og ener-gisk kvinde som altid var foretagsom ved et eller andet.

Hos sig havde de boende en plejesøn, som hed Ejnar Kelleriis, som jeg ikke ved hvor kom fra. Jeg mener også der var en anden plejesøn som hed Valdemar. Om ham har jeg ingen erindringer, men mener, at have hørt om ham for at være flyttet til Bornholm.

Derimod var Ejnar Kelleriis en kendt personlighed, for sin håndværks-snilde og altid gode humør. På et tidspunkt havde han ved det nordlige hjørne af skoven til Nørreriis, et hønsehus med nogle høns ved. Jeg husker ikke hønsene, men jeg husker ret tydelig huset, ligesom det står i min erindring, at der ved hønsehuset, eller huse, var et værelse, hvori han på tidspunkter opholdt sig i.

I mange år hvor far og mor på "Borbjerggard" ikke selv holdt avis, fik de herfor daggammel avis med posten, fra Birtheline.

For far og mor, har Peder Kristian og Birtheline været agtværdige personer, som de værdsatte med alt respekt.

Birthelines interesse var meget for det boglig og skriftlige. Hun var en begavet kvinde som med sin skole og højskoleviden gerne til os børn gav sin lærdomsviden fra sig. Hun satte ligefrem en ære i, at give børn og unge mennesker en boglig viden. Birtheline Jensen og hendes svoger Mads Peder Jensen Sønderriis, har ved fælles skrive interesse, sørget for, at få nedskrevet slægtens fortid og beskrivelse af Venø Kirke igennem tiderne, således, at deres kendskab til fortiden ikke skulle gå til grunde.

Den fyldestgørende kirkebeskrivelse af Birtheline Jensen, omkring årene 1935-40, er bekendt kun eneste som foreligger og endnu er i slægtens eje. Skulle andet være tilfældet, kan det kun være afskrift efter den håndskrevne original som er under min opbevaring.

Denne kirkebeskrivelse er ordret afskrevet til min tidligere beskrivelse af: "Et fortidsfolkefærd kommer til Venø" -men som endnu ikke rigtig er udgivet.

Efter Birthelines død blev efter hendes testamente, "Egeriis" samt alt løsøre, med undtagelse af enkelte genstande fra slægten, solgt på offentlig auktion. Denne auktion varede i to dage. Det indbringende herved, gik til et legat, hvorfra årlig kunne søges hjælp af yngre Venø boer til skole- og videreuddannelse.

Deltog ret tidlig ved hjemmets forefaldende arbejde

Det var ikke usædvanlig at vi børn ret tidlig deltog ved hjemmets forefaldende arbejde i mark og stald, da vi her fulgte forældre og andre arbejdende, i næsten alt af hvad som skulle udføres.

Tidligt arbejds-lære for børn tjente flere formål. Dels for under opsyn, at beskæftige børn som så ikke i den tid gjorde ulykker og kom til skade herved. Ligeledes hørte det til god opdragelse med forståelse for, at livet ikke var givet, men at arbejde skulle udføres for at få det daglige brød.

Jeg kan såmænd ikke huske hvad mit første arbejde bestod i, men det blev hele tiden optrappet i takt med opvækst og kræfter.

At arbejde med kost og skovl, var noget af det første vi kom til. Dette kunne være ved at muge bag køer og feje staldgange. At vaske spande og pumpe vand til kreaturer, var også daglige gøremål. Da det er mig umuligt at nævne alle daglige gøremål, kan jeg så sige det sådan: At vi var med ved alt af dette, som jeg foranstående har omtalt.

Jeg har vist ikke tidligere nævnt trillebøren "Æ støwt" som vi brugte når vi muggede bag dyrene.

"Æ støwt" var en firkantet kasse med et ufikst håndgreb, som kunne være trærafter, eller anden ubehandlet bræt. Den var påmonteret et jern- eller træhjul, hvis akselender kørte rundt i trælejer, eller et par ombøjede søm. Var det lidt mere moderne kunne det være i øjet på beslag fra et udtjent dør hænger. Var "Æ støwt" overlæsset, faldt hjulet altid ud af dets leje.

Møddingbræt var som regel det ringeste af det ringeste, som var at finde. Det tjente jo ingen formål at smide nye fjæl på møddingen, lortet skulle jo bare køres derop. Om gummistøvlerne så blev fyldte herved, kunne jo gøre lige meget.

At følge heste

Ret tidlig kom vi som børn til at følge heste, som vil sige, at køre hestene foran forskellige markredskaber. Oplæring foregik ved at vi jævnlige fulgte far - eller tjenestekar, når der blev udført markarbejde.

Ved forskelligt markarbejde, fik vi så med tiden også lov til at køre hestene, som vi så senere selv kunne køre med. Det var jo ikke bare os som skulle tilvænne sig hestene, hestene skulle ligeledes tilvænne sig den, som fulgte dem.

Fjedertands harven var vist det første markredskab som jeg kørte heste efter, dette var et udmærket markredskab at følge, man skulle så bare holde ved tømme og følge med. Herefter var det andre forskellige harver, som kunne være lidt sværere da de af og til skulle løftes for at få senegræs af dets tænder.

Problemer med markredskaber, især harver, var at få vendt ved enderne samt få det op harvede jord til at nå sammen med det uharvede.

Fjedertands harven var ikke den værste at vende med. De øvrige harver, som jeg før har omtalt, var ledharver som der ved for skarpe vendinger kunne tippe over og ligge på hovedet. Ved samme proces trådte hestene gerne over skaglerne "hammel rebene" som godt kunne være besværlig at få rettet op igen. I sådanne tilfælde var et par gammel dovne heste de mest tålmodige.

At følge heste bag harver i dagevis, kunne godt mærkes på små ben. Uden nogen har regnet derpå, har man bag heste og harver en hel dag, gået ret mange kilometer.

At harve, foregik mest på dage med tørvejr hvor man så for det meste gik på bare fødder. Gummistøvler og træsko var ikke praktiske, da kno og hæle på fødder blev hudløse.

At pløje kunne udmærket godt være i regnvejr. At følge heste i regnvejr var i det hele taget ikke sjov, men da det jo kunne regne i dagevis og arbejdet skulle udføres var man jo nødt til at passe tiden herved.

Behagelig regntøj var der ikke rigtig noget af. Dette var som regel en regnfrakke med huller i og et par hullede gummistøvler. Ny regnfrakke og støvler for markbrug var ikke tænkelig. Havde vi nyt, skulle det ligge for uforudset bygang i regnvejr.

At køre heste for vogn har nu aldrig været min stærke side. Jeg kørte imod alt, vred vognen skæv og væltede ret ofte hermed. Flere år senere væltede jeg med en vogn med ajletønde ned i en ensilage silo, hvorover vi så måtte tømme ajle tønden, for at få det op igen. Jeg husker herved far sagde: "Du får aldrig lært at køre heste for vogn". Dette fik han såmænd nok også ret i.

Der hvor mit hestevognskørsel gik bedst, var lige ud ad vejen, hvortil jeg også ret tidlig tit og ofte så blev betroet.

Far som havde aftale med fiskerne om, at køre deres garn fra fiskebåde og ud på tørrepladsen, blev jeg ret tidlig betroet dette job. Det var ligefrem et spændende job som også var lidt udfordring ved. Jeg måtte køre heste og vogn om til Venøby, hvor så fiskerne selv klarede arbejdet med deres fiskegarn. Der gik gerne et par timer hermed, hvorefter jeg så måtte køre hjem igen.

Jeg husker dette fiskegarns kørsel som noget der altid var far ubelejligt, men han havde jo selv valgt jobbet og ville godt have det smule afkast som det kunne give.

Et andet hestejob udenfor hjemmet, som jeg også blev betroet, var markarbejde med harvning af det jord som tilhørte "Egeriis". Jeg blev sendt hertil med harve på hestevogn, som så Ejnar Kelleriis var mig behjælpelig med at få læsset af, og sat i gang. Når jeg var færdig hjalp han mig så med at få læsset harve på vogn, hvorefter jeg så kørte hjem.

Så var der jo den ugentlige mælke kørselsdag om torsdagen. Morgenturen kørte far selv, men tilbageturen om eftermiddagen, var jeg med på. Også fra år længe før jeg selv kan huske.

Med alderen hvor også kræfterne blev stærkere, blev jeg med hjælp fra min jævnlige legekammerat Uffe, sat til at køre denne eftermiddagstur. Jeg kendte jo udmærket godt de forskellige spande, som i nutidens sprog hedder "mælkejunger" og hvad som ellers skulle udføres herved.

Ved fælles hjælp fik Uffe og jeg så spandene på og af vognen, ved, at vi hver tog fat i et håndtag og i bund, og herved kunne vippe spanden på, og af vognen.

På havnen havde postbåden et havneskur som hvori, på en hylde, lå de varer som var bestilte fra forskellige handlende i Struer, som så var en selvfølge skulle med mælkevognen. Ligeledes skulle vi om ad købmanden og have eventuelle varer med herfra.

Mange gange når vi kom om til kirken med mælkevognen, stod der her ret ofte en ældre fisker, som jeg mener hed Clemen Clemmensen, som gerne skulle have lidt fiskegrej op at køre ned til en af ejendommene, vistnok "Ø. Nørskov" på nordenden, hvorfra han fiskede lidt.

Uden at vide det bestemt, kunne denne Clemen Clemmensen måske være søn af den før omtalte Søren Clemmensen som blev gift med steddatteren Marie Dorthea, fra "Gadegaard"

Ud over at følge heste, blev vi oplært til flere andre opgaver som kunne være at flytte kreaturer flere gange daglig, som enhver dreng ret tidlig har stiftet bekendtskab til. Om sommeren havde vi et par kvier på græs i "Lillesig" samt et par stykker på det græsareal i "Æ Kjar" som tilhørte Birtheline og hvortil vi børn havde som opgave at cykle til de dyr, en eller to gange daglig for at flytte eller vande dem ved et vandhul.

Jeg mindes også at vi på et tidspunkt havde en ko i "Æ Kjar" som daglig skulle malkes. Dette forgik ved at man på stedet malkede koen, og tog mælken med i spand på cykel og hjem.

Der var flere af dem som havde jordlodder i "Æ Kjar" - på denne måde malkede flere køer og fragtede mælken hjem på cykel, eller med hest for en mindre vogn på to hjul. At skulle flytte køer var nu ikke altid nogen let opgave, især ikke i tørkeperioder hvor jorden var hård og næsten ikke til at banke et tøjre hæl ned i. Tøjre hæl som vi brugte, var nu ikke de mest praktiske, da det var af tilspidsede trærafter som skulle bankes i jorden med en større sten, eller hvad var nærmest hånden.

Det skal ikke være nogen hemmelighed at en velegnet tøjrekølle, samt andet håndværkstøj i vores hjem var luksusudstyr. En hammer var mange gange et sten. Nøgler og tænger var rustne genstande som var tabte og genfundet under markarbejde. Universalhjælpemidler var bindegarn, ståltråd og tre tommer søm. Stort set alt med træskaft var fra ubehandlet skovtræ tilpasset med skovøkse og sav efter behov. En skovøkse og en sløv rammesav havde vi dog, da dette for overlevelse var lige så vigtigt værktøj som kniv og gaffel.

[Tilbage](#) [Fortsæt](#)